

**Сергій Жадан як хронікер війни:
мозаїчний характер щоденникових записів
*Над містом майорять наші прапори***

Анна Горнятко-Шумилович

Університет ім. Адама Міцкевича в Познані, Познань – Польща
anna.horniatko-szumilowicz@amu.edu.pl; <https://orcid.org/0000-0003-1625-6193>

**Serhij Żadan jako kronikarz wojny.
Mozaikowy charakter zapisków dziennikowych
*Naд miastem powiewają nasze flagi***

Anna Horniatko-Szumilowicz

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Poznań – Polska

STRESZCZENIE. Artykuł podejmuje aktualną i istotną tematykę współczesnego ukraińskiego pisarstwa wojennego. Koncentruje się na dziennikach wojennych Serhija Żadana jako przykładzie nowej formy literackiej dokumentującej doświadczenie pełnoskalowej agresji. Autorka analizuje mozaikową strukturę zapisków, zwraca uwagę na ich temporalną i przestrzenną organizację, funkcjonowanie podwójnego podmiotu narracyjnego, obraz miasta jako wspólnoty oraz mechanizmy konstruowania tożsamości narodowej w warunkach traumatycznego czasu. Celem artykułu jest ukazanie, w jaki sposób dziennik przekształca się w narzędzie świadectwa, pamięci i mobilizacji społecznej. Wyniki analizy dowodzą, że fragmentaryczna forma zapisków wiernie odzwierciedla autentyzm wojennego doświadczenia, zaś powracające motywy – ból, gniew, wiara i miłość – budują spójną wizję zbiorowej podmiotowości. We wnioskach podkreślono znaczenie dzienników Żadana jako ważnego dokumentu kulturowej i emocjonalnej historii współczesnej Ukrainy. Zastosowano metody analityczną i hermeneutyczną.

Słowa kluczowe: Serhij Żadan, wojna, zapiski dziennikowe, mozaikowa struktura tekstu, literatura ukraińska

Serhiy Zhadan as a chronicler of war: The mosaic nature of his diary entries *Our flags fly over the city*

Anna Horniatko-Szumilowicz

Adam Mickiewicz University, Poznań – Poland

ABSTRACT. The article addresses a timely and significant topic within contemporary Ukrainian war literature, focusing on Serhiy Zhadan's wartime diaries as an example of a new literary form documenting the experience of full-scale aggression. The author examines the mosaic structure of these entries, with particular attention to their temporal and spatial organization, the functioning of a dual narrative subject, the portrayal of the city as a community, and the mechanisms through which national identity is constructed under conditions of trauma. The aim of the study is to demonstrate how the diary becomes a medium of testimony, memory, and social mobilization. The findings indicate that the fragmentary form of the entries effectively conveys the authenticity of wartime experience, while recurrent motifs—pain, anger, faith, and love—construct a coherent vision of collective subjectivity. The conclusions underscore the significance of Zhadan's diaries as an important document of the cultural and emotional history of contemporary Ukraine. Analytical and hermeneutic methods were applied.

Keywords: Serhiy Zhadan, war, diary entries, mosaic structure, Ukrainian literature

Щоденниковий наратив як модель репрезентації воєнного досвіду

У щоденникових записах Сергія Жадана *Над містом майорять наші прапори* [Zhadan 2023: 17–42] проявляється специфічна модель репрезентації воєнного досвіду, яка визначає ширші тенденції розвитку сучасної української документальної та художньої прози. Включені до антології *Війна 2022. Щоденники, есеї, поезія* (2023), ці записи задають тон щоденниковому масиву видання, поєднуючи індивідуальну оптику автора з колективними переживаннями перших місяців повномасштабного вторгнення Росії в Україну.

Підвищену увагу до щоденникової форми в українському воєнному письмі переконливо окреслює Яніна Кулінська [Kulinska 2020], яка наголошує, що межові історичні ситуації актуалізують потребу безпосередньої фіксації досвіду й стимулюють розвиток жанру. Доповнюючи цей підхід, Олена Романенко [Romanenko 2025] акцентує на тому, що сучасний щоденник функціонує одночасно у приватному та публічному просторах – зокрема через соціальні мережі, де особисті записи перетворюються на складову колективної пам'яті. У цьому контексті показовою є й сама антологія, упорядкована Володимиром Рафеєнком за редакційної ініціативи Євгена Клімакіна. Як зазначає Валентина Біляцька [Biliatska 2024], тексти збірки відображають становлення „нової

літератури”, сформованої в умовах радикально зміненої реальності, що вимагає нових способів письмової фіксації воєнного досвіду. Попри широкий суспільний і культурний резонанс антології, щоденникові записи Жадана залишаються недостатньо дослідженими в сучасному літературознавчому дискурсі. Актуальність теми підсилює і міжнародна рецепція: після появи польського перекладу вибраних текстів [Żadan 2023: 17–38], у 2024 році вийшло окреме польськомовне видання *W mieście wojna* [Żadan 2024], що охоплює перший рік повномасштабної війни. Отже, аналіз щоденникових стратегій у воєнних записах Жадана є ключовим для розуміння трансформації українського воєнного наративу, механізмів авторської присутності та функціонування особистого досвіду в полі культурної пам’яті.

Мозаїчність, фрагментарність та ритм: структура щоденника Жадана

Мозаїчність щоденникових записів зумовлена жанровою природою щоденника як дискретної форми письма, що складається з автономних фрагментів, поєднаних асоціативно та тематично, а не лінійно. Дослідники відзначають фрагментарність композиції, відсутність цілісного сюжету та накопичувальний принцип смислотворення, коли значення формується через нашарування записів. У воєнних щоденниках ця риса посилюється травматичним досвідом і націєцентричним спрямуванням. У записах Жадана мозаїчність виступає структуротвірним принципом, що охоплює поетичні та стилістичні елементи: хронотопну структуру, подвійного оповідача, систему образів, тематичну сегментацію, інтеграцію мотивів природи та прийоми контрасту, символіки й рефрену.

Хронологічно щоденникові записи Жадана охоплюють близько півтора місяця – від 28 лютого до 10 квітня 2022 року, тобто перші тижні повномасштабного російського вторгнення в Україну. Часова структура тексту поєднує кілька рівнів темпоральності: календарний час, добовий цикл, сезонну детермінованість та переживання „позачасся”, характерного для травматичного досвіду. Календарна хронологія надає текстові документальності достовірності, водночас її лінійність порушується суб’єктивним сприйняттям часу, що в умовах війни набуває рис циклічності: повторюваність обстрілів, тривоги і рутинних волонтерських дій формує замкнений часовий круг, де кожен день відтворює попередній. Записи охоплюють останні дні лютого, майже весь березень та першу декаду квітня, що підкреслює сезонну маркованість. Перехід від зими до весни – „До Харкова повернулася зима” [Zhadan 2023: 23]; „До Харкова прийшла справжня весна” [Zhadan 2023: 29] – функціонує не лише як пейзажна деталь, а як смисловий контраст між природним циклом

і „застиглим” часом війни. Оновлення природи не дає відчуття відродження, а підкреслює дисонанс між зовнішнім світом і внутрішнім станом людини під постійною загрозою. Особливе значення має добовий цикл, окреслений непрямыми маркерами ранку, дня, вечора та ночі. Вони одночасно структурують нарацію та передають емоційно-психологічну динаміку. Ранок асоціюється з волонтерською активністю („Збираємо зранку замовлення на гуманітарку від людей” [Zhadan 2023: 21]), день – із відносною мобільністю міста („По обіді на вулицях лишається не так багато людей” [Zhadan 2023: 25]), тоді як вечір і ніч марковані зростанням тривоги та небезпеки („Наближається вечір. Стає тривожніше” [Zhadan 2023: 25], „Уночі сильно прогрімало” [Zhadan 2023: 31]). Таким чином, добова ритміка набуває семантичного навантаження, відображаючи зміну станів жителів Харкова між дією та страхом.

Просторова організація тексту *Над містом майорять наші прапори* формується навколо Харкова та прилеглих територій, що постає не лише як географічний, а й семантично навантажений художній топос. Автор конкретизує міський простір, маркуючи окремі локуси, які слугують опорними точками наративу та формують воєнний хронотоп. Зафіксовані просторові координати включають центральні райони міста („В центрі порожньо” [Zhadan 2023: 19]), освітні та культурні інституції, зокрема Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна („Зайшов подивитися на універ” [Zhadan 2023: 18]), житловий масив Салтівка („Найбільше страждає величезний спальний район Салтівка – росіяни просто зносять ракетами багатоповерхові будинки” [Zhadan 2023: 27]), периферійні райони („Були на околицях, там будують блокпости” [Zhadan 2023: 17]), а також населені пункти області – Жуки („На Жуках тихо й тривожно” [Zhadan 2023: 41]), Липці („Від Липців у небо підіймається дим” [Zhadan 2023: 39]), Мала Рогань і Вільхівка („Завезли допомогу військовим на пост і цивільним на Малу Рогань і під Вільхівку” [Zhadan 2023: 42]). Усі ці локуси вибудовують карту міста воєнного часу.

Образ Харкова конструюється через персоніфікацію: місто постає як живий організм, здатний діяти, функціонувати та відновлюватися („місто функціонує” [Zhadan 2023: 27], „місто живе, місто працює” [Zhadan 2023: 35]). Така антропоморфізація підкреслює модель міста як колективного суб’єкта, що протистоїть руйнуванню та насильству. Особливо показовою є метафора міста-мурашника, порушеного „чимось брудним чоботом” [Zhadan 2023: 26]. У ній Харків зображений згуртованою спільнотою, що керується етикою взаємної відповідальності: „мурахи дбають про свій мурашник, бо люблять його” [Zhadan 2023: 26], а також із чітким ідеологічним вектором – „Усе буде Україна” [Zhadan 2023: 26]. Метафора виконує не лише образну, а й концептуальну функцію: місто виступає моделлю громадянського опору, де повсякденні практики виживання й взаємодопомоги набувають політичного й екзистенційного виміру.

Жадан поєднує два наративні модули – я-оповідь та ми-оповідь. Я-оповідь проявляється у фрагментах індивідуальних дій та рефлексій („Їду нині Харковом, бачу біля квіткового магазину чоловіки квіти розгрібають” [Zhadan 2023: 22]; „Я не знаю, коли завершиться ця війна і яку ціну ми змушені будемо заплатити за нашу перемогу” [Zhadan 2023: 27]), а також у зверненнях до харків'ян („Говорю вам як почесний доктор Харківського Каразінського університету” [Zhadan 2023: 18]). Водночас уже з першого запису від 28 лютого оповідач переходить до ми-оповіді („Їздили нині Харковом, якраз перед обстрілом” [Zhadan 2023: 17]; „Привезли нашим хлопцям дві машини амуніції” [Zhadan 2023: 17]), яка системно охоплює волонтерську діяльність, пересування містом, мистецькі акції та досвід небезпеки („Допомогли евакуювати старенького з лікарні” [Zhadan 2023: 34], „Відіграли концерт для чудових дітей у харківському метрополітені” [Zhadan 2023: 36]). Поєднання першоособової нарації та розширеного „ми” перетворює індивідуальний щоденник на текст із колективним виміром: „ми” функціонує як голос спільноти, міста й країни, що переживають війну, не змінюючи при цьому автодієгетичної перспективи оповідача. Через цей прийом Жадан засвідчує патріотичну позицію, підтримує моральну стійкість харків'ян, підкреслює їхню витривалість, відвагу та здатність до спротиву. У цьому контексті щоденникові записи виконують афективно-мобілізаційну функцію, поєднуючи свідчення, публічне звернення й моральну настанову. Як зауважувала Наталія Чиж, „автори воєнних щоденників безпосередньо переймаються долею свого народу в часи воєнного лихоліття, тому їхні твори цілком можна вважати націєцентричними” [Chyzh 2017: 101].

До ключових мотиваторів наративу Жадана належить формула „тримаймося” [Zhadan 2023: 18] та її варіанти („місто обороняється”, „місто стоїть”, „місто бореться” [Zhadan 2023: 17, 28]), які повторюються як риторичні рефрени, зміцнюють колективний дух і формують уявлення про місто як спільноту, здатну до самозахисту й самовідновлення. Ці вислови засвідчують патріотизм автора, який сприймає війну як випробування на ціннісну цілісність. Контрастне зіставлення „Росіяни – варвари. Харків тримається” [Zhadan 2023: 19] створює бінарну опозицію „руйнація / спротив”, „варварство / цивілізаційна стійкість” і підкреслює незламність харків'ян та українського народу. У цьому ж ключі функціують декларативні висловлювання про приналежність і відповідальність за спільний простір („Це наше місто, ми його дуже любимо і нікому не віддамо” [Zhadan 2023: 28]; „У нас єдиний шлях, щоб уціліти, – перемогти. Тому працюймо на перемогу, підтримуймо ЗСУ” [Zhadan 2023: 37]). Вони перетворюють щоденниковий текст на простір символічного спротиву, де нарація стає формою громадянської дії.

У наративі Жадана росіяни послідовно представлені негативно як носії насильства та варварства. Цей образ формується через емоційне дистанцію-

вання й ескалацію негативної характеристики ворога, відображаючи не лише особисту реакцію оповідача, а й колективний афективний стан спільноти, що переживає загарбницьку війну. Росіяни постають як руйнівники культури та історії: „Вони можуть знищити наші будинки, але не знищать нашу до них зневагу. І ненависть” [Zhadan 2023: 18]; „Росіяни – варвари, вони прийшли нищити нашу історію, нашу культуру, нашу освіту” [Zhadan 2023: 18]. Подальша емоційна інтенсифікація проявляється у жорсткій риториці погрози та помсти: „Росіяни горітимуть у пеклі” [Zhadan 2023: 30]; „...зараз почнеться помста. Не заздрю росіянам, які стоять під Харковом” [Zhadan 2023: 32]. Особливу роль відіграє дегуманізаційна стратегія („...орки хай сплять на смітниках. І харчуються теж” [Zhadan 2023: 38]), що є реакцією на травматичний досвід. Таким чином, негативне зображення ворога стає структурно й семантично важливою складовою воєнного наративу Жадана, формуючи етичну та емоційну рамку тексту. Образ ворога протиставляється спільноті „ми” як носієві цінностей життя, культури й історичної тяглості, а ескалація негативної оцінки виконує консолідаційну та мобілізаційну функцію.

У мозаїчній організації щоденникових записів Жадана принцип накопичення образів персонажів формує поліфонічний наратив і підкреслює силу харків’ян як народу. Як зауважував Євген Клімакін: „Тексти, що увійшли до антології „Війна 2022”, глибоко зворушують людину. Однак це не література лише про страждання, а й про те, якою прекрасною і сильною може бути людина” [Klimakin]. У тексті Жадана мешканці Харкова здебільшого героїзовані: „поліцейські патрульні й жіночки-волонтерки, священники й водії, спецназівці й селяни з мисливською зброєю” [Zhadan 2023: 21]; „радники, спікери, міністри, перемовники, офіцери, мери, командири – сорокарічні хлопці та дівчата, на чие покоління випав жорстокий жереб” [Zhadan 2023: 24]; „двірники... прибирають ретельно, не поспішаючи” [Zhadan 2023: 30]; військові, серед яких „політики, бізнесмени, журналісти, музиканти” [Zhadan 2023: 36]. Їхній узагальнений образ створює „обрис народу”, що „відчув свою силу – силу своєї люті, але й силу своєї єдності” [Zhadan 2023: 21]. Конкретні згадки реальних осіб, як-от командир добровольчого підрозділу “Фрайкор” Жора, який загинув, лише підкреслюють героїчний контекст („Загинув наш друг... Жора в бою завжди йшов попереду” [Zhadan 2023: 32]). Загалом харків’яни постають згуртованою спільнотою: „ніби збірна України виграла чемпіонат світу з футболу” [Zhadan 2023: 36], що демонструє патріотизм і формує образ „народного війська” [Zhadan 2023: 39], оскільки „всі лишаються на місці, боронять місто, тримають у руках зброю” [Zhadan 2023: 39].

Оповідач послідовно використовує привітні й солідаризувальні звертання до мешканців Харкова, що формують інклюзивний дискурс і знімають дистанцію між наратором і адресатом: „Друзі, тримаймося” [Zhadan 2023: 37], „Друзяки, бережіть одне одного і вірте в країну” [Zhadan 2023: 35], „Усім хар-

ків'янам удачі й добра" [Zhadan 2023: 17]. Такі вислови створюють емоційну близькість, підтримують моральний дух і конструюють Харків як морально згуртований комунікативний простір. Побажання відпочинку („Спіть щасливо" [Zhadan 2023: 25], „Спіть спокійно" [Zhadan 2023: 38]) виконують консолідаційну й терапевтичну функцію в умовах війни. Характерно те, що аксіологічної трансформації: від фіксації присутності до героїзованого змалювання зазнає образ українського війська. „Українське військо оточене народною любов'ю", а його учасники наділені рисами культурної та цивілізаційної ідентичності („українське військо – європейці та естети" [Zhadan 2023: 39]). Метафоричні образи („бійці – як підсвічена зсередини сталь: гнівні, сильні, грізні" [Zhadan 2023: 39]) та опис трансформації голосу й погляду („Зовсім інші голоси... Навіть гімн вони тепер по-іншому співають. Як псалом" [Zhadan 2023: 39]) підкреслюють внутрішню силу, моральну загартованість і екзистенційне переображення людини. Таким чином, Жадан формує наратив героїчної сучасності, де військовий є не лише захисником території, а й носієм культурних і етичних смислів.

У багатогранній образній системі тексту Жадана помітне місце займають „особливо щемкі картинки" [Zhadan 2023: 22] з життя місцевих тварин, про яких автор пише з емпатією. Зокрема, два пси, залишені господарями, „вляглися посеред дороги, бо там найтепліше, і автомобілі обережно їх об'їжджають" [Zhadan 2023: 22], та вагітна кішка, яку шукала пара пенсіонерів. Такі деталі формують мозаїчний образ повсякденної реальності Харкова, де життя людей, тварин і міського простору створює багатошарову картину взаємодії в кризових умовах. Автор підкреслює соціальну солідарність: „загалом усі стали уважніше одне до одного, чуйніші" [Zhadan 2023: 22].

У щоденникових записах Жадана виділяються кілька тематичних блоків. Перший стосується повсякденного життя Харкова та соціальної активності („на вулицях багато людей – стоять у чергах в аптеки та магазини" [Zhadan 2023: 17]). Другий фіксує військові дії агресора, вибухи та ракетні удари („У Харкові бахає" [Zhadan 2023: 17]; „На спорткомплекс росіяни скинули три авіабомби" [Zhadan 2023: 30]). Третій блок акцентує солідарність та волонтерську діяльність („Я цього року буду саджати розсаду для нас усіх" [Zhadan 2023: 21]; „Харковом мотається багато фур та мікроавтобусів – розвозять гуманітарку" [Zhadan 2023: 23]). Четвертий блок відображає прагнення до перемоги та національної ідентичності („...історія переписується українською мовою" [Zhadan 2023: 22]); „Віримо у свою країну" [Zhadan 2023: 24]). Таке тематичне групування підкреслює мозаїчність тексту, де фрагменти повсякденного життя, військових подій, колективної солідарності та прагнення до перемоги створюють багатошарову панораму Харкова під час війни. Як зазначав Володимир Рафеєнко, „тексти антології втілюють слова потрясіння, пронизливий біль, щирі віру в перемогу. Це антологія війни, антологія опору, антологія перемоги" [Rafieienko]. Наталя

Ткачик додає, що „очікування перемоги, попри смерті, обстріли, біль, втрати, руйнації, наскрізно пронизує більшість текстів антології” [Tkachyk].

У щоденникових записах Жадана помітні також флешбеки до довоєнного минулого, які слугують історико-культурною рефлексією. Зокрема, згадуються легендарний будинок „Слово”, у який влучили ракети, події від 2014 року, що підготували Україну до оборони, Майдан у Краматорську 2013 року та інші історичні моменти. Окрім цього, текст містить філософсько-етичні роздуми про занепад російського „великого наративу”, що виправдовує насильство: „культура Достоевського і Толстого”, „російський балет і авангард”, „російський хокей і футбол” [Zhadan 2023: 20]. Символ українського спротиву – відома репліка „Російський військовий корабель, іди на х*й” – у тексті перефразовується, набуваючи форми метафори цивілізаційного занепаду нападницької Росії: „«Російська велика гуманістична» культура йде на дно, як неповороткий «Титанік». Себто... як російський воєнний корабель” [Zhadan 2023: 20]. Така інтертекстуальна стратегія поєднує політичну та культурну критику з особистим емоційним досвідом, формуючи наратив опору та національної ідентичності.

Варто зазначити, що у щоденникових записах Жадана простежується переосмислення культури та утвердження національної ідентичності. Автор деконструє усталені культурні асоціації й формує альтернативну, українсько-орієнтовану систему символів. Образ вечірнього неба виступає маркером української культурної традиції: „І небо вечірнє особливе. Раніше сказав би – гоголівське. Але не гоголівське, ні. Шевченківське. Без жодної малоросійщини” [Zhadan 2023: 25]. Акцент на національній спадщині („У нас, українців, щойно починається якийсь движняк – відразу з’являються цитати Шевченка” [Zhadan 2023: 22]) підкреслює цінність рідної культури. Згадки про Григорія Сковороду, Миколу Хвильового, Юрія Шевельова, Дмитра Багалія формують образ Харкова як великого українського культурного центру, який „завжди так багато давав країні і який так азартно інакшували й виокремлювали стільки охочих” [Zhadan 2023: 35]. Таким чином, щоденникові записи Жадана не лише документують події, а й конструюють нову культурну перспективу, де українська ідентичність постає через символічні образи та опозицію до імперських наративів.

Слід також зауважити, що у тексті Жадана важливу роль відіграє природа, яка постає у контрасті до жорстоких воєнних реалій: „Дивись в небо – очі сльозяться від сонячного світла. Потім починає бабахати, [...] зауважуєш мокрий сніг, важкий липкий чернозем...” [Zhadan 2023: 25]. Особливе місце займають небо і хмари, поетично змальовані: „Сьогодні небо над Харковом було високе й прозоре, і хмари якісь легковажно легкі” [Zhadan 2023: 19]; „Небо над Харковом у важких дощових хмарах...” [Zhadan 2023: 37]. Ключова фраза, що підсумовує природні й соціальні контрасти, – „В місті весна.

І в місті війна” [Zhadan 2023: 19] та її варіанти („місто весняне та озброєне” [Zhadan 2023: 38]), поєднуючи розвиток і руйнацію, війну й надію, смерть і оновлене життя.

Слово „завтра” набуває символічного значення, відображаючи віру оповідача у майбутнє Харкова та України: „Завтра прокинемось ще на один день ближче до нашої перемоги” [Zhadan 2023: 24, 25, 30, 31, 34, 35, 36, 37, 38, 40, 41, 42]. Воно повторюється як рефрен, підкреслюючи стійкість і дух мешканців. Подібну функцію виконують і фрази про прапор: „Над містом майорять наші прапори” та її варіанти [Zhadan 2023: 23, 28, 29, 30, 33, 37, 39, 42]. Такі повтори створюють ефект позачасовості: попри обставини та зміну днів, незмінними залишаються віра у перемогу та символ української державності. Як зазначає оповідач: „Час спресувався, вся ця біда триває, як один день...” [Zhadan 2023: 38]. Таким чином, прапор і образ перемоги виступають структурними маркерами надії, стійкості та національної ідентичності.

Мозаїка війни: біль, гнів, віра та любов у щоденниках Жадана

Щоденникові записи Сергія Жадана *Над містом майорять наші прапори* демонструють мозаїчну організацію воєнного досвіду, яка стає свідомою художньою стратегією. Війна в цих текстах не подається лінійно, а фіксується через фрагменти, короткі сцени, деталі побуту, спостереження та емоційні спалахи, передані крізь призму подвійного оповідача. Тематична сегментація, численні персонажі – мешканці Харкова, які у сукупності постають як образ народу – і багаторівнева темпоральність (календарний час, добовий цикл, сезонні маркери, переживання „позачасся”) створюють текст, у якому реальність відтворюється такою, якою її переживають люди: напруженою, непередбачуваною, але автентичною. Як слушно зауважує Наталія Чиж [Chyzh 2017: 101], щоденники Жадана мають велике значення як „текст пам’яті”. Війна постає не лише як простір насильства й руйнування, а й як поле повсякденного життя, взаємодопомоги, спостережень за природою, внутрішніх страхів і тихої надії. Контрастні зіставлення, символічні деталі та повтори-фрази, такі як „завтра прокинемось ще на один день ближче до нашої перемоги” або „над містом майорять наші прапори”, підкреслюють стійкість і надію, створюючи ефект позачасовості.

Особливе значення має природа, що контрастує з воєнною реальністю, а також мозаїка персонажів: мешканці Харкова, волонтери, військові та комунальники постають як згуртована спільнота, чії дії формують колективний образ народу. Прямі звернення до адресата („друзі”, „друзьяки”, „дорогі брати й сестри”) формують інклюзивний дискурс, підкреслюють солідарність

і моральну єдність громади. Ключовими смисловими домінантами тексту є біль і гнів, спрямовані на агресора, водночас поєднані з вірою в перемогу та любов'ю до рідної культури й співвітчизників.

Мозаїчність щоденників Жадана не є ознакою хаотичності, а навпаки – способом досягнення художньої цілісності: окремі фрагменти, контрастні сцени та символи формують комплексну модель війни, максимально наближену до реальних переживань харків'ян і, ширше, українців. Саме завдяки такій структурі щоденники постають як поєднання свідчення, художньої реконструкції та націєцентричної, людинолюбної позиції автора, передаючи весь спектр емоційного та соціального досвіду війни.

References

- Biliatska V., *Khudozhnia realnist vyprobuvan povnomasshtabnoho vtorhnennia v antolohii „Viina 2022: shchodennyky, esei, poezii”*, „Visnyk nauky ta osvity. Serii: Filolohiia”, 2024, no. 11(29), s. 122–133.
- Chyzh N.O., *Voiennyi shchodennyk yak „tekst pamiaty” v umovakh ekstremalnoho napruzhennia osobystosti*, „Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu” „Ostrozka akademiia”. Serii: Filolohichna”, 2017, vyp. 6, s. 99–102.
- Klimakin Ye., cyt. za: A. Kruszyńska, „*Viina 2022*”, *abo zh dolia Ukrainy pislia 24 liutoho, vyslovlена v eseiakh, virshakh ta shchodennykakh ukrainskykh pysmennykiv*, Polska Agencja Prasowa, 25.10.2023, <https://www.pap.pl/ua/ukrainian/news/viyna-2022-abo-zh-dolya-ukraini-pislya-24-lyutogo-vislovlена-v-eseyakh-virshakh-ta>
- Kulinska Ya., *Shchodennykovyi zhanr v konteksti suchasnoi ukrainskoi voiennoi prozy (na materialy tvoriv M. Matios „Pryvatnyi shchodennyk. Maidan. Viina...”, A. Kurkova „Shchodennyk Maidanu ta Viiny”, O. Mamaluia „Viiskovyi shchodennyk” ta in.)*, „Science and Education a New Dimension. Philology”, 2020, t. VIII (72), no. 141, s. 30–33.
- Rafieienko V., cyt. za: Kruszyńska A., „*Viina 2022*”, *abo zh dolia Ukrainy pislia 24 liutoho, vyslovlена v eseiakh, virshakh ta shchodennykakh ukrainskykh pysmennykiv*, Polska Agencja Prasowa, 25.10.2023, <https://www.pap.pl/ua/ukrainian/news/viyna-2022-abo-zh-dolya-ukraini-pislya-24-lyutogo-vislovlена-v-eseyakh-virshakh-ta>
- Romanenko O., *Shchodennyky rosiisko-ukrainskoi viiny: avtobiohrafichne svidchennia, kolektyvna spovid, mediaarkhiv pamiaty*, „Studia Ukrainica Posnaniensia”, 2025, t. XIII/1, s. 97–108.
- Tkachyk N., „*Viina 2022*”. *Antolohiia boliu y liubovi*, <https://novapolshcha.pl/article/viina-2022-antologiya-bolyu-i-lyubovi/>
- Zhadan S., *Nad mistom maioriat nashi prapory*, [v:] *Viina 2022. Shchodennyky, esei, poekhiia: antolohiia*, upor. V. Rafieienko, Lviv–Varshava: Vyd. Staroho Leva, 2023.
- Żadan S., *Nad miastem powiewają nasze flagi*, [w:] *Wojna 2022: eseje, wiersze, dzienniki*, wybór i oprac. W. Rafiejenko, Warszawa: Centrum im. J. Mieroszewskiego, Nowa Polska, 2023.
- Żadan S., *W mieście wojna*, przeł. M. Petryk, wstęp. W. Meniok, Wołowiec: Wydawnictwo Czarne, 2024.